

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ДИСПРОПОРЦІЙНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ

Анотація

Перетворення і процеси, які відбувалися у минулому, а також сучасний стан економіки України, свідчать про те, що розв'язання проблем соціально-економічного розвитку є одним з найбільш важливих у державі. Подолання кризових явищ, перехід до сталого економічного зростання потребують подальшого відпрацювання механізмів регулювання економіки як на державному, так і на регіональному рівні. Але для відпрацювання таких механізмів слід перш за все визначити особливості етимології поняття «диспропорція» та концепції диспропорційності розвитку в економіці, що і є науковою новизною даної публікації. Як результат розуміння концепції диспропорційності ми наводимо ідеї, твердження окремих вчених (Джон Мілль і Ж. Б. Сей, Д. Рікардо та Р. Гільфердінг, М. Туган-Барановський, Альбер Афталъон, Дж. Кейнс, К. Маркс, Й. Шумпетер, М. Фрідмен), які вбачають причину економічних криз і циклічності виробництва в диспропорційності розвитку народного господарства.

Ключові слова: етимологія поняття «диспропорція», концепція диспропорційності розвитку в економіці, асиметричність, дисбаланс, кризи, розриви, пропорційність.

А.А. Вдовичен, к.э.н.,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ, г. Черновцы

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ ДИСПРОПОРЦИОНАЛЬНОСТИ В ЭКОНОМИКЕ

Аннотация

Преобразование и процессы, которые происходили в прошлом, а также современное состояние экономики Украины, свидетельствуют о том, что решение проблем социально-экономического развития является одним из наиболее важных в государстве. Преодоление кризисных явлений, переход к устойчивому экономическому росту требуют дальнейшей отработки механизмов регулирования экономики как на государственном, так и на региональном уровне. Но для отработки таких механизмов следует в первую очередь разобраться с особенностями определения этимологии понятия диспропорция и концепции диспропорции развития в экономике, что и характеризуется научной новизной данной публикации. Как результат понимания концепции диспропорции мы представим идеи, утверждения, отдельных ученых (Джон Милль и Ж. Б. Сэй, Д. Рикардо и Р. Гильфердинга, М. Туган-Барановский, Альбер Афталъон, Дж. Кейнс, К. Маркс, И. Шумпетер, М. Фридмен), которые видят причину экономических кризисов и цикличности производства в диспропорции развития народного хозяйства.

Ключевые слова: этимология понятия «диспропорция», концепция диспропорции развития в экономике, асимметричность, дисбаланс, кризис, разрывы, пропорциональность.

Anatoliy A. Vdovichen, Candidate of Economic Sciences,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

HISTORICAL ASPECTS OF DISPROPORTIONALITY CONCEPTS IN ECONOMICS ORIGIN

Annotation

Development and processes that took place in the past and present state of Ukraine's economy suggests that solving problems of social and economic development is one of the most important in the country. Overcoming the crisis, moving towards sustainable economic growth require further

development of mechanisms of regulating the economy at national and regional levels. But for testing such mechanisms one should first understand the features of definition of the etymology of the disproportionality and disproportionality concept development in the economy, which is characterized by scientific novelty of this publication. As a result of understanding the concept of disproportionality we presented the ideas, the assertion of individual scientists (John Mill and Zh. B. Sey, D. Rikardo and R. Hilferdinh, M. Tugan-Baranovsky, Albert Aftalon, Dzh. Keyns, K. Marks, J. Shumpeter, M. Fridmen), who see the cause of economic crises and cyclical production in an unbalanced economic development.

Keywords: etymology concept disproportion concept unbalanced development in economy, asymmetry, imbalance crisis breaks proportionality.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України, перетворення і процеси, які відбувалися у минулому, свідчать про те, що розв'язання проблем соціально-економічного розвитку є одним з найбільш важливих у державі. Подолання кризових явищ, перехід до сталого економічного зростання потребують подальшого відпрацювання механізмів регулювання економіки як на державному, так і на регіональному рівні. Але для відпрацювання таких механізмів слід насамперед розібратися з особливостями визначення етимології поняття «диспропорція» та концепції диспропорційності розвитку в економіці, що є науковою новизною даної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж наукових праць, які містять фундаментальну розробку питань, пов'язаних з диспропорційним характером розвитку країн світового господарства та їх регіонів на різних історичних етапах еволюції, слід назвати роботи: С.Аміна, М.Баскакової, Д. Белла, Б. Бінчака, М. Бункіної, І. Валлерстайна, В. Вільданова, Д. Гелда, Г. Герєффі, Х. Гьорґа, Т. Дос-Сантоса, М. Драгільова, Н. Зотової, Дж. Міда, В. Іноземцева, Ф. Кардозо, Т. Колафі, К. Коуліна, В. Кудрова, Т. Мітттона, Т. Морана, Г. Мюрдаля, К. Омає, Я. Певзнєра, Ф. Перру, Е. Плетньова, Є. Примакова, Д. Рікардо, Дж. Робінсон, У. Ростоу, Л. Склеєра, А. Сміта, Я. Тінбергена, А. Хіршмана, Й. Шумпетєра та інших. Цю проблематику активно досліджують і вітчизняні вчені-економісти, зокрема, Л. Антонюк, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, З. Варналій, В. Геєць, І. Гладій, Б. Губський, В. Євдокименко, І. Каленюк, Т. Кальченко, Г. Климко, Ю. Козак, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Ю. Макогон, О. Мозговий, П. Нікіфоров, Т. Орєхова, Є. Панченко, Ю. Пахомов, О. Плотніков, А. Поручник, О. Рогач, В. Рокоча, Є. Савельєв, В. Семиноженко, В. Сіденко, С. Сіденко, В. Чужиков, Н. Татаренко, А. Філіпенко, Т. Циганкова, О. Швиданенко, Л. Шинкарук, І. Школа та інші. Їхні праці присвячені дослідженню новітніх процесів, що відбуваються у глобалізованій економіці, аналізу міжрегіональних та внутрішньорегіональних диспропорцій, асиметрій, дисбалансів соціально-економічного розвитку, транснаціоналізації економічних систем та процесів формування глобального конкурентного маркетингового середовища, економічної дивергенції та конвергенції країн і їх регіонів, глобальної фінансової інтеграції та процесів техноглобалізму тощо.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під концепцією диспропорційності розуміють ідеї, твердження окремих учених, які вбачають причину економічних криз і циклічності виробництва в диспропорційності розвитку народного господарства.

Вперше концепцію диспропорційності щодо часткових криз (криз окремих галузей, сфер, сукупності галузей) висунули Джон Мілль і Ж.-Б. Сей, які стверджували, що пропозиція породжує власний попит і в господарстві вони урівноважуються за всією сукупністю реальних товарів, тому можливі лише часткові кризи (розриви), спричинені надлишком товарів і відповідною нестачею інших, тобто частковою диспропорційністю.

Іншими словами, Джон Мілль і Ж.-Б. Сей вважали, що продаючи товар і отримуючи за нього гроші, продавець одразу купує за них інші товари, таким чином пропозиція породжує власний попит, і в господарстві вони урівноважуються за всією сукупністю реальних товарів, тому неможливе їх масове перевиробництво, а весь процес зводиться до визначення необхідних пропорцій. За цих умов можливі лише часткові кризи, спричинені надлишком одних товарів і відповідною нестачею інших, тобто частковою диспропорційністю.

Розриви (диспропорції) між попитом і пропозицією Ж.-Б. Сей допускав лише в межах окремого сектора (сегмента) ринку, але за допомогою цін досягалася рівновага між окремими секторами.

Ми вважаємо, що головний недолік такого підходу – це, по-перше, ототожнення простого товарного обміну, де продаж одного товару здійснюється для придбання іншого, з товарним обміном, що відбувається за допомогою грошей. По-друге, Ж.-Б. Сей ототожнював виробниче споживання з особистим.

Гроші, на думку Ж.-Б. Сея, – лише посередник у процесі купівлі-продажу товарів, тому при обміні товарів на гроші, а грошей на товари відбувається, по суті, обмін товарів на товари.

Закон Ж.-Б. Сея справедливий для натурального виробництва. За капіталізму типовим є розподіл доходу особи на споживання і заощадження. Крім того, підприємці використовують залучені кошти, а держава здійснює перерозподіл значної частки національного доходу, що значно ускладнює механізм взаємодії попиту та пропозиції. У сучасних інтерпретаціях закону Ж.-Б. Сея стверджується, що він діє за рівності національного доходу і національних витрат, тобто коли немає ніяких диспропорцій. Конкретизацією цього положення є теза про рівність сукупного попиту і сукупної пропозиції товарів, а також обсягу капіталовкладень і обсягу заощаджень. Незважаючи на те, що капіталовкладення і заощадження можуть здійснювати різні категорії людей, прихильники закону Ж.-Б. Сея стверджували, що через

механізм конкуренції відбувається вирівнювання цих величин. За класичною моделлю рівноваги, на ринку грошових засобів пропозиція представлена заощадженнями, попит – капіталовкладеннями, ціна – нормою відсотка. Зміна норми відсотка в умовах вільної конкуренції забезпечує рівновагу між заощадженнями та інвестиціями, тобто між сукупним попитом і сукупною пропозицією.

Таку концепцію підтримували Д. Рікардо та Р. Гільфердінг (називав диспропорцію між розвитком галузей з високою та низькою органічною будовою капіталу). В основі його лежить теза про те, що господарюючий суб'єкт виробляє товари і послуги або для продажу, або для власного споживання, тому кожний виробник у певному сенсі є покупцем власного продукту.

Глибокий критичний перегляд М. Туганом-Барановським теорії ринків та криз, які існували на той час, приводить до висновку про суперечність пояснення кризи невідповідністю (диспропорційністю) між виробництвом і споживанням, «недоспоживанням» народних мас, яке, нібито стоїть на заваді розширеного відтворення. Ця теорія, на думку вченого, ніяк не пояснює капіталістичного циклу. Натомість учений високо оцінював раціональні засади теорії реалізації Ж.-Б. Сея, за якою продукти завжди обмінюються на продукти, пропозиція породжує власний попит і т.д., а також висновки щодо можливості зростання капіталістичного виробництва, що впливали з теорії Д. Рікардо.

В основі «теорії Сея – Рікардо», вважав М. Туган-Барановський, лежить цілком правильна думка про те, що розвиток виробництва обмежений продуктивними силами суспільства, а не розмірами споживання виробленого продукту. Суворо дотримуючись цієї точки зору, як вважав учений, причини промислових криз слід пояснювати неправильністю розподілу національного виробництва, а не тільки диспропорціями в галузі виробництва або тільки в галузі обміну, або ж у галузі розподілу національного доходу та споживання, як це робили представники різних політекономічних шкіл і течій.

Прагнучи з'ясувати проблеми відтворення суспільного продукту, М. Туган-Барановський всебічно проаналізував умови його реалізації до простого і розширеного відтворення і показав упущення своїх наукових попередників, які надто переоцінили особисте споживання в забезпеченні економічного зростання: попит на всі товари, твердив він, дорівнює пропозиції, цінність виготовлених засобів виробництва дорівнює цінності засобів виробництва, яких суспільне виробництво потребує, а цінність предметів споживання робітника – сумі заробітної плати, цінність предметів споживання капіталістів – сумі прибутку. Навіть якщо суспільний продукт у два рази перевищує суму всього суспільного доходу, то він все одно реалізується на ринку повністю, і

ніякого надлишку пропозиції порівняно із суспільним попитом не виникає.

Він дійшов висновку, що попит на товари створюється самим виробництвом і ніяких зовнішніх обмежень розширеного відтворення, крім браку продуктивних сил, не існує. Якщо тільки запас продуктивних сил досить великий, завжди можна розширити виробництво і знайти застосування для нового капіталу. На відміну від моделей неокласиків, у яких приймалося, що механізм практично одразу врівноважує попит і пропозицію на всіх ринках, М. Туган-Барановський виходить із вторинності у практичному житті процесу коригування цін відносно так званого кількісного реагування. Він урахував можливість не тільки витрачання коштів на купівлю товарів або інвестування у виробничий процес, а й їх заощадження. Саме диспропорція між рухом заощаджень та інвестицій, насамперед у галузях, що виробляють засоби виробництва, на думку вченого, становить основну причину циклічних коливань [3, с.439-442].

Таким чином, видатний український економіст М. Туган-Барановський давав високу оцінку концепції Ж.-Б. Сея, який причину промислових криз вбачав не в порушеннях у кожній із сфер суспільного відтворення (безпосередньому виробництві, розподілі, обміні й споживанні), а в неправильному розподілі національного виробництва загалом, обмеженості продуктивних сил суспільства. Підтримуючи тезу Ж.-Б. Сея, М. Туган-Барановський також стверджував, що попит на товари створюється самим виробництвом. Конкретизуючи своє розуміння причин виникнення криз у промисловості, він наголосував, що ці кризи спричинені непропорційним нагромадженням та розвитком галузей і окремих підприємств. Основною причиною циклічних коливань називав диспропорції між рухом заощаджень та інвестицій у галузях, що виробляють засоби виробництва, а також недосконалість регулюючої ролі ринкового механізму у сфері нагромадження й використання суспільного капіталу. Щоб забезпечити постійне зростання виробництва, необхідно, на його думку, здійснювати раціональне регулювання інвестицій. З погляду сучасної теорії криз у теорії М. Туган-Барановського є багато раціонального. Зокрема, заслуговує на увагу його думка про диспропорційність розвитку між галузями, між рухом заощаджень та інвестицій як причини промислових криз, про зростаючу можливість виробничого споживання в реалізації суспільного продукту та ін.

Водночас викликає сумнів його думка про незалежність зростання виробництва від розмірів особистого споживання, про автоматичну залежність попиту від виробництва. Надто аморфним є й пояснення промислових криз нерівномірністю розподілу національного виробництва. Викликає подив і те, що причини цього глибокого явища він не пов'язує з відносинами власності та ін.

Отже, ідея про незалежність реалізації суспільного продукту від розмірів особистого споживання, яка набула розвитку в працях М. Тугана-Барановського, доводить, що виробництво не залежить від особистого споживання, а I підрозділ суспільного виробництва (виробництво засобів виробництва) – від II підрозділу (виробництво предметів споживання). Для реалізації суспільного продукту, на його думку, необхідна лише пропорційність між різними галузями народного господарства, якої може бути досягнуто за рахунок зростання першої підгрупи I підрозділу, тобто виробництва засобів виробництва, що самі виробляють верстати, машини, устаткування для цього ж підрозділу незалежно від обсягів особистого споживання. Єдиною перешкодою, на яку вказував учений, є диспропорційність розподілу суспільного виробництва, нестача або низький суспільний попит на предмети споживання.

Дану ідею М. Тугана-Барановського значною мірою спростував французький економіст Альбер Афталъон (1874–1956), який довів залежність циклічних коливань випуску елементів основного капіталу від виробництва предметів споживання. Основну причину криз він бачив в психологічній природі людини і застосуванні машинної техніки, а не в протиріччях капіталістичного ладу. Афталъон висунув принцип акселерації, що набув широкого поширення в буржуазній політекономії.

Заслуговує на увагу спроба об'єднати принцип акселерації Афталъона (який дав змогу виявити тенденції зміни реальної заробітної плати, сукупного фонду заробітної плати, безробіття та інших показників на різних етапах економічного циклу) з інвестиційною теорією Дж. Кейнса у формі мультиплікатора. Паралельно висуваються ідеї щодо інших форм диспропорційного розвитку. Так, основною диспропорцією, яка зумовлює сучасні кризи, представники неокласичного напряму економічної теорії називають диспропорції між кінцевим суспільним продуктом і сукупними витратами, до яких, крім витрат на споживання товарів і послуг, відносять і валові інвестиції. У концепції диспропорційності основну причину економічних криз, якою є суперечність між суспільним характером виробництва і капіталістичним (приватним та колективним) привласненням, підмінене однією з її похідних форм – суперечністю між виробництвом і споживанням, між виробництвом і розподілом та ін. Похідний характер диспропорційного розвитку від основної суперечності пояснюється тим, що в цій суперечності в синтезованому вигляді охоплено обидві сторони суспільного способу виробництва (продуктивних сил і виробничих відносин, або відносин економічної власності), тоді як у концепції диспропорційності в інтерпретації Тугана-Барановського – лише розвиток технологічного способу виробництва. Щодо методології такий підхід означає відсутність системного

бачення проблеми. Те саме характерно й для випадку, коли виробництво відривається від споживання, воно (виробництво) набуває ознак самоцілі (виробництво задля виробництва). Водночас формулювання окремих диспропорцій може різною мірою наближатися до основної причини економічних криз [2].

Виходячи із вищесказаного, найлогічнішою є наведена думка К. Маркса щодо основної причини економічних криз в умовах капіталізму. Форми вияву цієї суперечності – диспропорція між рухом заощаджень та інвестицій, непропорційність між нагромадженнями та розвитком окремих галузей і підприємств, суперечності між виробництвом і споживанням, виробництвом і розподілом, між плановісною організацією виробництва на окремому підприємстві та стихійним механізмом ринкового регулювання в масштабі всієї економіки та ін.

Критичний аналіз закону Ж.-Б. Сея за вільної конкуренції зробив Маркс. Він, зокрема, зазначав, що можливість розриву між пропозицією і попитом спричинена виконанням грошима функції загального еквівалента, що товар не завжди можна перетворити на гроші, наголошував на суперечностях між відтворенням індивідуального і суспільного капіталу, вказував на диспропорції між рухом заощаджень та інвестицій, на непропорційність між нагромадженнями та розвитком окремих галузей і підприємств, суперечності між виробництвом і споживанням, виробництвом і розподілом, між плановісною організацією виробництва на окремому підприємстві та стихійним механізмом ринкового регулювання в масштабі всієї економіки та ін.

За недосконалої конкуренції (на вищій стадії розвитку капіталізму) цей закон критикував також Дж. Кейнс. Згідно з його теорією, не сукупна пропозиція породжує власний попит, а сукупний попит породжує власну пропозицію. Рівень виробництва в такому разі визначається обсягом ефективного попиту (в точці перетину функції сукупного попиту з функцією сукупної пропозиції). Якщо сукупний попит не збігається з попитом, прогнозованим підприємцями, вони вживають заходи щодо своїх пропозицій. Складніший механізм взаємодії сукупного попиту і сукупної пропозиції Кейнс розкриває у пропорції, аналізуючи граничну ефективність капіталу, схильність до споживання, кількість грошей, номінальну заробітну плату й переваги в ліквідності, обсяги експортно-імпортних операцій. Закон Ж.-Б. Сея у методологічному аспекті ґрунтувався на вічних законах, властивих усім економічним системам, на абстрагуванні від специфічних законів і суперечностей, насамперед від основної суперечності капіталізму. Його неспроможність підтвердила практика [2].

Отже, до початку ХХ сторіччя ринкова економіка переживала, в основному, кризи надвиробництва, що виникали в результаті утворення диспропорцій між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Циклічність розвитку економіки виступала як механізм саморегуляції ринку. При перенасиченні ринку виникав спад виробництва, що продовжувався доти, поки товарні запаси, що накопичилися, не виснажувалися. Далі виникало піднесення виробництва до передкризового стану і вище, поки економіка не «перегрівалася». Важливим наслідком криз надвиробництва було відновлення основного капіталу.

Науково-технічна революція сильно вплинула на цикли, породивши структурні кризи і наукомісткі галузі, що менш чутливі до циклічності. Прискорення зміни основного капіталу зменшило тривалість циклів до 5-6 років, наслідком чого стало збільшення частоти криз.

Загалом у сучасній економічній теорії відомі такі концепції економічних циклів, які викликалися тими чи іншими диспропорціями:

- теорія нагромадження капіталу М. І. Туган-Барановського. Причина циклічних коливань (диспропорцій) знаходиться в динаміці нагромадження основного капіталу;

- теорія диспропорційності між виробництвом предметів споживання і нагромадженням залежно від життєвого циклу основних фондів А. Афтальона;

- теорія Й. Шумпетера. Економічне зростання, на його думку, відбувається циклічно завдяки стрибкоподібному характеру оновлення основного капіталу. Це явище він пов'язав з науково-технічним прогресом;

- теорія циклу Дж. Кейнса. Цикл розглядається як підсумок взаємодії руху національного доходу, споживання і нагромадження основного капіталу. Відповідно до кейнсіанської теорії циклічний процес обумовлений динамікою ефективного попиту, що визначається функціями споживання й інвестицій;

- монетарна теорія циклу М. Фрідмена. Вона виходить з того, що головну роль у динаміці національного доходу і відповідного циклу відіграє нестабільність грошової пропозиції, надлишок якої «закладає» економічна політика самої держави.

Як зазначається в економічному словнику, диспропорція (лат. *dis* – префікс, що означає заперечення, та *proportio* – пропорція) – це порушення необхідних співвідношень у розвитку окремих підрозділів підприємств, територіальних, галузевих, господарських (національного й світового рівнів) комплексів, між підрозділами у процесі суспільного відтворення та ін. Прикладом можуть бути диспропорції у розвитку цивільних і військових галузей, виробництва засобів виробництва і предметів споживання, виробництва і споживання (фаз відтворення), інших складових економіки, внаслідок яких порушується нормальний перебіг економічних процесів та ін.

Розрізняють такі види диспропорцій:

- часткові диспропорції (локального, тимчасового характеру). Форми вияву часткових диспропорцій – дефіцити або надлишки окремих товарів, продовольчі, валютні, фінансові кризи;

- загальні диспропорції (пов'язані з порушенням процесу відтворення загалом, тривалого характеру). Форми вияву загальних диспропорцій – економічні кризи в окремих країнах, низці країн, в економіці світу загалом.

Основними причинами диспропорцій є відсутність раціональної соціально-економічної політики в країні, негативний вплив зовнішніх факторів на розвиток національної економіки, відсутність прогресивних типів і форм власності або їх незначна частка тощо [11].

Висновки. Отже, ґрунтуючись на вищерозглянутих теоріях та прикладах, ми можемо вказувати на те, що диспропорції – (від лат. Dis не та proportionalis – пропорційність) – це порушення узгодженості, відповідності взаємопов'язаних економічних процесів і показників, що характеризують функціонування і розвиток окремих галузей і виробництв, перебіг стадій відтворювального циклу, розвитку регіонів тощо. Наприклад, може спостерігатися невідповідність обсягів видобутку сировини наміченим масштабам його переробки, обсяг виробництва може не задовольняти вимоги споживання, зростання виробництва засобів може набагато перевищувати зростання виробництва споживчих товарів і послуг, і навпаки. Диспропорції свідчать про гіпертрофований розвиток одних секторів економіки за рахунок інших, про відсутність збалансованості економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Історія економічних учень : підручник / Віктор Дмитрович Базилевич (ред.) ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Знання, 2004. – 1300 с.
2. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
3. Злупко С. Історія економічної теорії : підручник / Степан Злупко ; ЛНУ ім. І. Франка. – 2-е вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2005. – 719 с.
4. Ковальчук В. Історія економічних вчень : навч.-метод. посібник / В'ячеслав Ковальчук, Михайло Сарай; М-во освіти України; Тернопільська академія народного господ. – Тернопіль: Астон, 1999. – 126 с.
5. Корнійчук Л. Історія економічних учень : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2002. – 284 с.
6. Лактіонова Г. Історія економічних учень : навч.-метод. посібник / Харківський національний аграрний ун-т ім. В.В.Докучаєва. – Х., 2004. – 151 с.
7. Лісовицький В. М. Історія економічних вчень : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. М. Лісовицький ; М-во освіти і науки України. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 219 с.
8. Мазурок П. Історія економічних учень у запитаннях і відповідях : навчальний посібник / Петро Мазурок. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Знання, 2006. – 477 с.
9. Реверчук С. Історія економічних вчень: тести і вправи : навчальний посібник / С. Реверчук, Н. Реверчук, І. Скоморович ; Авт. передм. Сергій Реверчук ; М-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І.Франка. – К. : Атіка, 2002. – 95 с.
10. Ревчун Б. Г. Історія економічних вчень : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Б. Г. Ревчун. – Кіровоград : КДТУ, 2003. – 134 с.

11.Тараненко О. Історія економічних вчень : навчальний посібник для дистанційного навчання/ Олександр Тараненко ; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». – К. : Університет «Україна», 2007. – 301 с.

12.Юхименко П. Історія економічних учень : підручник / Петро Юхименко, Петро Леоненко. – К. : Знання, 2005. – 583 с.

References:

1. Bazylevych, B. (Ed.) (2004). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic studies]. Kyiv National University, "Knowledge", Kyiv, 1300 p. (in Ukr.).
2. In S.V. Mocherny (Ed.) (2000). *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. Publishing House "Academy", Kyiv, 864 p. (in Ukr.).
3. Zlupko, S. (2005). *Istoriia ekonomichnoi teorii* [History of Economic Theory], 2nd ed. LNU, "Knowledge", Kyiv, 719 p. (in Ukr.).
4. Kovalchuk, V., Shed, M. (1999). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic studies]. Aston, Ternopil, 126 p. (in Ukr.).
5. Kornichuk, L. (2002). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic doctrines]. Kyiv National Economic University, Kyiv, 284 p. (in Ukr.).
6. Laktionova, H. (2004). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic doctrines]. Kharkov, 151 p. (in Ukr.).
7. Lisovytsky, V.M. (2004). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic studies]. Kyiv, 219 p. (in Ukr.).
8. Mazurok, P. *Istoriia ekonomichnykh uchen' u zapytanniakh i vidpovidiakh* [History of economic doctrines questions and answers], 2nd ed. "Knowledge", Kyiv, 477 p. (in Ukr.).
9. Reverchuk, S., Reverchuk, N., Skomorovych, I. (2002). *Istoriia ekonomichnykh vchen': testy i vpravy* [History of Economic Thought: tests and exercises]. Lviv National University, Atika, Kyiv, 95 p. (in Ukr.).
10. Revchun, B.G. (2003). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic studies]. Kirovograd, 134 p. (in Ukr.).
- 11.Тараненко, А. (2007). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic studies]. Open International University of Human Development "Ukraine", Kyiv, 301 p. (in Ukr.).
12. Yukhimenko, P., Leonenko, P. (2005). *Istoriia ekonomichnykh uchen'* [History of economic studies]. "Knowledge", Kyiv, 583 p. (in Ukr.).

УДК 336.71

О.І. Вівчар, к.е.н.,

Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль

ПЕРМАНЕНТНА ГЕНЕРАЦІЯ РОЗВИТКУ РЕЙДЕРСТВА В КОНТЕКСТІ ДЕСТРУКТИВНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЯВИЩ

Анотація

Проведено дослідження концептуальної сутності "рейдерство", сформовано основні ознаки та чинники рейдерських атак у сучасних умовах дисбалансу економіки. Проведено моніторинг рейдерства в Україні та оцінено основні його масштаби, які мали негативний вплив на діяльність виробничо-економічних систем. В таких умовах почали застосовувати схеми протиправного привласнення підприємств, широко залучатися державні та правоохоронні органи, суди, державна виконавча служба. Розглянуто специфіку функціонування антирейдерської комісії та її основний склад, який сприятиме кращому інвестиційному клімату, адже інвестор буде чітко реагувати на те, як влада бореться з уникненням рейдерських атак. Систематизовано основні негативні наслідки рейдерства в умовах турбулентності економічних процесів. Слід зазначити, що на основі проведених теоретичних досліджень запропоновано заходи щодо зниження ризику рейдерського захоплення в даних ринкових умовах господарювання.

Ключові слова: рейдер, рейдерство, корупція, тіньова економіка, антирейдерство, корпоративні конфлікти.